

Andrzej Mycio*

Spuścizna rękopiśmienna Profesora Artura Hutnikiewicza w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/LC.2016.063>

Dnia 16 kwietnia 2005 r. zmarł w Toruniu w wieku 89 lat Profesor Artur Hutnikiewicz, wybitny historyk literatury, eseista i krytyk literacki, który niemal przez całe swoje życie zawodowe był związany z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika. Wykształcił kilkuset magistrów i kilkunastu doktorów, a jego publikowany dorobek naukowy obejmuje kilkaset prac. Krótco po śmierci Hutnikiewicza Janusz Kryszak, uczeń i współpracownik, przekazał jego spuściznę do Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, gdzie otrzymała ona numer akcesji D 442/2005. Kryszak zostawił u siebie tylko maszynopis *Dziennika* Profesora, prawdopodobnie z zamiarem jego publikacji. Jednak już rok później przekazał *Dziennik* powstałej wówczas Fundacji im. Artura Hutnikiewicza. Uzyskany maszynopis *Dziennika* Fundacja przekazała do Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, w wyniku czego spuścizna uległa scaleniu. Omawiana spuścizna znalazła się w Gabinetcie Rękopisów i Starych Druków Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu i po zinwentaryzowaniu otrzymała sygnatury od Rps 3563 do Rps 3910. Należy również zaznaczyć, że w toku porządkowania przedmiotowych materiałów niewielka ich część, ze względu na swoją formę, została wyodrębniona ze zbioru i przekazana do innych jednostek organizacyjnych Biblioteki, a konkretnie do Gabinetu Zbiorów Graficznych, Gabinetu Dokumentów Życia Społecznego, Gabinetu Zbiorów Muzycznych oraz do Oddziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. Zgromadzone przez Hutnikiewicza materiały były względnie uporządkowane, to znaczy w osobnych teczkach znajdowały się rękopisy i maszynopisy prac naukowych, osobno korespondencja oraz odrębnie dokumenty dotyczące działalności organizacyjno-naukowej i materiały biogra-

* Doktor, kierownik Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. E-mail: Andrzej.Mycio@bu.umk.pl.

ficzne. Na tej podstawie można stwierdzić, że Hutnikiewicz przykładał dużą wagę do gromadzonych przez siebie materiałów. Jednak już w obrębie tych poszczególnych grup były one bardzo wymieszane i uporządkowanie ich wymagało dużego nakładu pracy. Spuściznę uporządkowano według zasad zawartych w wytycznych opracowanych przez Archiwum Polskiej Akademii Nauk¹. Na ich podstawie całą spuściznę, liczącą 348 jednostek inwentarzowych, podzielono na siedem podstawowych grup materiałów, a mianowicie:

- prace (280 j. inw.),
- materiały dokumentujące działalność naukową, dydaktyczną i społeczno-polityczną (10 j. inw.),
- materiały biograficzne (18 j. inw.),
- korespondencję (28 j. inw.),
- recenzje prac Hutnikiewicza (1 j. inw.),
- materiały rodzinne (5 j. inw.),
- materiały osób obcych (6 j. inw.).

Zgromadzone przez Hutnikiewicza materiały pochodzą w swojej zdecydowanej większości z okresu powojennego, z lat wcześniejszych zachowały się w spuściznie tylko nieliczne dokumenty, trochę korespondencji oraz notatki z wykładów uniwersyteckich.

W pierwszej, najliczniejszej grupie materiałów, obejmujących jednostki od Rps 3563 do Rps 3842, znalazły się opracowania naukowe Hutnikiewicza, teksty jego wykładów, opinie i recenzje publikacji, prace popularnonaukowe, wywiady, prelekcje, przemówienia okolicznościowe, prace literackie oraz materiały warsztatowe. Prace naukowe Profesora, zachowane głównie w postaci maszynopisów, zostały podzielone na dwie grupy: duże, samodzielne opracowania (Rps 3563/III – Rps 3575/III) oraz małe teksty, zwykle artykuły (Rps 3576 – Rps 3722). Obydwie grupy zostały zinwentaryzowane w kolejności alfabetycznej, według tytułów prac. Jeżeli zachowała się więcej niż jedna redakcja danego opracowania, to wszystkie one utworzyły jedną jednostkę inwentarzową i zostały ułożone według kolejności chronologicznej, zaczynając od najstarszej redakcji, a kończąc na ostatniej. Większość zachowanych w spuściznie opracowań była publikowana, drukiem nie ukazały się do tej pory wczesne teksty Hutnikiewicza z lat studenckich i z okresu wojny, a z prac nowszych nie opublikowano części odczytów oraz kilkunastu innych drobnych prac. Do dziś w maszynopisie pozostaje także jedno duże opracowanie *Literatura Polski Odrodzonej 1918–1945*², które Hutnikiewicz napisał w końcowym okresie swojego życia, prawdopodobnie w latach 2000–2004, i nie zdążył już wydrukować (choć oddał tekst do wydawnictwa).

Następnie zostały zinwentaryzowane teksty wykładów Hutnikiewicza (Rps 3723/II – Rps 3740/II), zachowane w rękopisie, które ułożono w kolejności alfabetycznej według tytułów. W dalszej kolejności zapisane w inwentarzu zostały recenzje, polemiki i uwagi Profesora o pracach wydanych drukiem (Rps 3741/III – Rps 3827/III). Każdą jednostkę tej grupy odnotowano jako osobną pozycję inwentarzową, również w kolejności alfabetycznej, ale według nazwisk osób, których prace były recenzowane. Większość recenzji została ogłoszona drukiem, jednak zachowała się spora liczba uwag Hutnikiewicza, pisanych prawdopodobnie na gorąco, zaraz po przeczytaniu książki lub artykułu, które nigdy nie były publikowane.

¹ Wytyczne opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych, oprac. H. Dymnicka-Wołoszyńska, Z. Kolankowski, Warszawa 1990.

² Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, sygn. Rps 3564/III.

Lechonia cizy adlesan

Az do knižky 20-lety unduwajen-
 neje Lechoni uoi wopisat am' jekaj
 nowe kuzpili pretrubaj. Histonja
 i kultura ma duj wim wypadki
 takaj sčis' pferičel Stille,
 ciny stonny, stonny, uščičdy
 wille lert all w nypit'ej. Lechone
 byto do riezol in zarkakupal
 i zartamowajel, woba starta
 i powertu teli zarkowu teje.
 Poled' newanu w tym jekaj tajem-
 nice tragedon o kuzij uopt
 do tne byto neč kama mōmō.
 am' tym warkaj pytal's do pol-
 ty. Sam Lechoni mōgdy o tym
 uoi ušiwit, moine byto co najwyse
 omi ne ten bement plicis ne-
 mentow do sprawdeno hi potetyor
 ne do nypit. i opertowjand in
 moie puzpiku tep milledoz
 wšaiam w owym byt wyroliam
 i ruzpiku wyroliam ne mawer
 ni kowu wšaiam ne ~~wšaiam~~

LIBRARY SPEC
 RPS 3727/II

Kolejnymi sygnaturami (Rps 3828/III – Rps 3830/III) oznaczono teczki zawierające wywiady z Arturem Hutnikiewiczem, jego przemówienia okolicznościowe, prace popularnonaukowe oraz prelekcje. W obrębie tych jednostek materiały ułożone zostały chronologicznie. Sygnaturę Rps 3831/III otrzymała teczka zawierająca prace literackie Profesora. Prac tych jest niewiele, głównie z okresu studiów, bo, jak sam Hutnikiewicz stwierdził, w zasadzie nie pisał wierszy i nie uprawiał prozy fabularnej, zdarzało mu się to we wczesnym okresie życia, próby te jednak z czasem zaliczył do tak zwanych grzechów młodości. Na końcu tej grupy dokumentów znalazły się materiały warsztatowe (Rps 3832 – Rps 3842), które w miarę możliwości uporządkowano tematycznie. Trzeba zauważyć, że materiały warsztatowe powstawały zwykle przez zapisywanie drugiej strony różnych dokumentów wcześniej zgromadzonych przez Profesora, np.: list obecności studentów, ich prac zaliczeniowych, korespondencji w sprawach urzędowych, zaproszeń różnego rodzaju itp.

Drugą grupą materiałów są dokumenty dotyczące działalności organizacyjno-naukowej Artura Hutnikiewicza (Rps 3843 – Rps 3852): afisze, informatory, zaproszenia na jego wykłady, zaproszenia skierowane do Profesora na wykłady innych osób i na wystawy, materiały dokumentujące działalność dydaktyczną, m.in. seminaria magisterskie, opinie Hutnikiewicza o pracy naukowej innych osób, w tym recenzje wydawnicze oraz materiały związane z działalnością wydawniczą. Na końcu tej grupy znalazły się materiały dokumentujące działalność społeczno-polityczną Hutnikiewicza. Dokumentom w poszczególnych teczkach nadano układ chronologiczny. Działalność organizacyjno-naukowa Hutnikiewicza jest również udokumentowana w korespondencji, która została wydzielona jako osobna grupa omówiona niżej.

Trzecią grupę stanowią materiały biograficzne (Rps 3853 – Rps 3870). Wśród nich niewątpliwie najważniejsze miejsce zajmuje *Dziennik*. Hutnikiewicz zaczął go pisać w 1973 r. i prowadził niemal do ostatnich miesięcy swojego życia, kończąc go w październiku 2004 r., a więc na pół roku przed swoją śmiercią. W spuściźnie zachował się zarówno rękopis *Dziennika*, składający się z 53 zeszytów, jak i jego maszynopis, liczący ponad 2000 stron (maszynopis jest doprowadzony tylko do roku 2002). *Dziennik* zawiera przede wszystkim komentarze dotyczące dnia bieżącego, ocenę aktualnej rzeczywistości, chociaż nierzadko Hutnikiewicz wybiera się w podróż w czasie i opisuje ważniejsze wydarzenia ze swojego wcześniejszego życia. *Dziennik* jako całość do tej pory nie ukazał się drukiem. Hutnikiewicz wydał tylko w latach 1978–1998 drobne jego fragmenty³. Fundacja im. Artura Hutnikiewicza podjęła kroki w celu opublikowania *Dziennika* w całości; czy przedsięwzięcie to dojdzie do skutku, przyszłość pokaże. Poza tym Hutnikiewicz pozostawił po sobie kilka innych, znacznie już krótszych dzienników, dokumentujących przede wszystkim dni spędzone przezeń w podróży. W tej grupie materiałów zinwentaryzowano także ankiety autobiograficzne, notatki z okresu studiów, zdjęcia, metryki, legitymacje itp.

Czwartą grupę materiałów stanowi korespondencja (Rps 3871/II – Rps 3898/II). Hutnikiewicz należał do tego typu ludzi, którzy konsekwentnie gromadzą napływające do nich listy i kartki, tak że w sumie zebrał ich blisko trzy tysiące. Poza tym zgromadził

³ B. Burdziej, W. Lewandowski, *Bibliografia prac Artura Hutnikiewicza*, w: A. Hutnikiewicz, *Z pism rozproszonych*, wybrał i komentarzami opatrzył J. Kryszak, Toruń 2006, s. 135–172.

on także parędziesiąt listów i kartek, których był nadawcą. Te ostatnie zostały złożone w osobnej teczce; są to zarówno oryginały kartek pisanych do rodziny, które wróciły do Hutnikiewicza, jak i brudnopisy oraz kopie listów wysłanych. Z korespondencji wpływającej do Profesora zostały wydzielone dwie teczki, w których zgromadzono listy od różnych osób, ale dotyczące konkretnego tematu. Są to jednostki o sygnaturach Rps 3872/II, w której wydzielono listy dotyczące Stefana Grabińskiego oraz jednostki Rps 3873/II, zawierającej listy odnoszące się do Juliusza Kadena-Bandrowskiego. Teczki o sygnaturach od Rps 3874/II do 3893/II zawierają korespondencję uporządkowaną alfabetycznie według nazwisk nadawców; jedna teczka objęła jedną lub parę osób. W obrębie poszczególnych jednostek listom i kartkom nadano układ chronologiczny. Jednostkę Rps 3894/II utworzyła korespondencja od osób, które nadesłały do Hutnikiewicza listy i kartki w niewielkiej liczbie. Tu również zastosowano układ alfabetyczno-chronologiczny. Teczki o sygnaturach Rps 3895–3897/II zawierają, ułożone alfabetycznie, listy od instytucji. Jednostka posiadająca sygnaturę Rps 3898/II zawiera korespondencję od nadawców, których nazwisk nie udało się ustalić; tu zastosowano układ alfabetyczny według imion. Na końcu tej teczki umieszczono w układzie chronologicznym listy i kartki od osób, których nie udało się w żaden sposób zidentyfikować. Trzeba również nadmienić, o czym już wyżej pisałem, że pewna liczba listów – głównie korespondencja z instytucjami w sprawach urzędowych – została przez Hutnikiewicza wykorzystana do sporządzania notatek na drugiej, niezapisanej stronie, które to notatki znalazły się w grupie materiałów warsztatowych, oraz że niewielka część korespondencji trafiła do grupy materiałów dotyczących działalności organizacyjno-naukowej Profesora.

Licznie zgromadzona przez Artura Hutnikiewicza korespondencja stanowi przede wszystkim doskonały materiał do prowadzenia studiów literaturoznawczych. Korespondował on z czołowymi polskimi historykami literatury, by wymienić tu chociaż część z nich: Władysław Floryan, Konrad Górski, Stefan Kawyn, Krystyna Kralkowska-Gątkowska, Eugeniusz Kucharski, Waclaw Lewandowski, Henryk Markiewicz, Stanisław Pigoń, Maria Podraza-Kwiatkowska, Stanisław Stabryła, Jan Trzynadłowski i Czesław Zgorzelski. Poza tym prowadził on również korespondencję z innymi postaciami świata nauki, polityki, Kościoła i literatury, a mianowicie z historykami: Karolem Górskim, Sławomirem Kalembką, Wojciechem Roszkowskim i Jerzym Serczykiem, politykami: Tadeuszem Mazowieckim i Janem Wyrowińskim, a także z Jarosławem Iwaszkiewiczem, Kazimierzem Wierzyńskim i Janem Pawłem II. Profesor zgromadził także korespondencję, której adresatami była jego najbliższa rodzina, a mianowicie korespondencję swojej żony Zofii (Rps 3903/II), swojej siostry Jadwigi Kosman (Rps 3904/II) oraz swojego teścia Michała Łuckiego (Rps 3902/II). Należy również wspomnieć, że wśród materiałów obcych znajdują się w spuściźnie odpisy rękopisów Stefana Grabińskiego *Manowiec* i *Zaduszki* (Rps 3907/III) oraz krótka notatka sporządzona ręką Henryka Elzenberga, a poświęcona *Wyzwoleniu* Wyspiańskiego (Rps 3901/III).

Z całej spuścizny niewątpliwie najbardziej wartościowe wydają się, w niewielkiej części inedita, rękopisy i maszynopisy prac naukowych Artura Hutnikiewicza, rękopis i maszynopis jego wciąż nieopublikowanego *Dziennika* oraz bogata korespondencja. Na podstawie zachowanej spuścizny można z całą pewnością stwierdzić, że Profesor był postacią wyróżniającą się, i to nie tylko na tle uniwersytetu, ale również polskiej nauki w ogóle. Został uznany i doceniony przez władze Uniwersytetu, władze samorządowe

oraz władze państwowe. Dostrzeżono również jego działalność społeczno-polityczną, za którą uzyskał m.in. papieski order Pro Ecclesia et Pontifice. Profesor, chociaż przez większość swojego życia torunianin, w głębi serca pozostał wierny swojemu miastu rodzinnemu, Lwowowi. W utworzonym po wojnie Uniwersytecie Mikołaja Kopernika Hutnikiewicz był jednym z przedstawicieli solidnej przedwojennej polskiej tradycji uniwersyteckiej.